

Időtlen belvilág Csernák András:
A bíró
Stádium, Bp., 2009.

Csernák András, a harmincas éveinek közepén járó prózaíró figyelemfelkeltő elbeszéléseivel már megismerkedhettek azon kevesek, akik manapság még hajlandóak kezükbe venni költői-írói antológiát, s türelmük oly határtalan, hogy alapos figyelemmel el is mélyednek abban (*Kerülve az aranymetszést*, Stádium, 2008). Első könyvében (*Narziss*, Stádium, 2009) szerkesztője, Kárpáti Kamil így ír róla: „Olyan *időtlen*, hogy nem tudok olyan *kort* magam elé képzelni, amely neki árthatna.” Nem kellett sokáig várnunk második könyvére, 2009-ben már kézbe vehettük *A bíró* című prózakötetét, amely tizenhárom elbeszéléssel (közük az önálló kötetben is publikált *Narziss*-szal) a kánonba *kell*, hogy emelje az író. Még akkor is, ha az általunk gyakran szent áhítattal figyelt „kanonizáltak” körében nem lesz könnyű dolga.

Ahogy olvassuk egyik írást a másik után, hatalmába kerít az érzés: olyan gyorsan *belülre* kerültünk e világba, hogy egyszeriben nem tudjuk eldönteni: még *itt* vagyunk-e, vagy már teljesen *ott*, abban a másik szobában, ahol ő, az író, gondolataink folytatója mintha helyettünk írná sorait. „Ülök a szobámban – mely nem az én szobám voltaképp – ülök, és arra gondolok, hogy hamarosan írni fogok valamit, amely egy csapásra megváltoztatja körülöttem a dolgokat. Írok felemelőt, elgondolkodtatót, szabatosat, mélyet, mely szabályszerűséget visz a forgatagba, értelmet az értelmetlenségbe, rendszert az örvénylésbe, e Malström poklába, melynek peremén sodródom, és semmi reményem a menekülésre” (*Narziss*).

Nyílt, öntudatos hangütés – mintha szembenéznénk e pohár víz áttetsző tisztaságához hasonlatos hang hordozójával, mintha a steril-fehér könyvlapokról nyakukat nyújtogató, önmagukat olvasásra kínáló, fekete hasú betűk megelevenítenék életre keltőjüket, hallhatóvá tennék nemcsak saját magukat, hanem azt is, aki-ben megismételhetetlen létük fogant. Lapról lapra haladva érezzük: gondolataink párhuzamosan futnak – magával ránt ez az olykor sötét folyosókon, névtelen utcákon, másutt csillagokat szikráztató éjeken, fodrozódó vizek partján kitáruló mindenség. Csernák András elbeszéléseinek olvasása közben egy olyan mikrokozmosz részévé válunk, ahol az idő (egyfajta karkai megfoghatatlanságban, Buzzati-féle örökkéva-

lóságban) nem leperog, hanem önmagán minket átpergetve múlt–jelen–jövő részévé egyszerre tesz. Időtlen, világokon kívüli világ ez, amelyben úgy születik meg a költészet, úgy öleli körül a prózát, amint a hajnal vesz körbe minket: a tág horizont alatt végtelensége beláthatatlan, mégis érezzük, belőlünk indul, közép-pontja vagyunk. „Fogcsikorgató hideg a reggel. Éjszaka a szél ködöt hordott a lapályra, csak a legmagasabb fák kopasz csúcsára látni. Távol, amerre a völgy szorossá szűkül, laza ecsetvonásokká szelídül a pára, fátyolként terül a táj fölé, odébb, a szurdok bejáratánál, mint fehér asszonycomb, szétnyílik, ölében dédelgetve a sápadt Napot” (*Patak partján a csillagok*). De miben rejlik, honnan e sorok láttató, elhithető ereje? Az egyszerű kijelentéssel kezdődő pillanatkép még nem hordozza a többletet (azt tehát, ami a tájleírás sablonján felülemelheti), ám belőle olyan természetességgel bomlik ki a látkép, mint a természet maga. Vagyis a nyelv, a hang azt a külsőt tárja fel szemünk előtt, ami a belsővel nemcsak azonos, de egy, összeforrt. Ha tehát feltesszük a kérdést, miért is időtlen ez a világ, válaszunk egyértelmű: azért, mert *belvilág*, minden külső körülménytől független létező. És épp ugyanezért egyedi, ismétелhetetlen. Szívhangja, pulzuslúktetése élővé, hitelessé teszi. Ezért nem csóváljuk fejünket hitetlenkedve, amikor a *Várakozás* hőse, a beszédes nevű Zsebpiszok Úr (abszurd, karkai helyzetben, végeláthatatlanul kanyargó irodaház-folyosókon) az éjjeli őr elől menekülve egy egerlyukban bújjik el. Ezért nem szemléljük gyanakodva a meghasonlott bírót, aki a döntéshozatal után számba veszi, mi lett volna felhozható a gyerekgyilkos anya védelmére, hogy ti. „amikor ott állt, kezében a véres, rívó húscsomókkal, megundorodva önmagától, asszony-géppé vált, fertőtlenítő, takarító, kegyetlen monstrummá, mintha kihullott haját hajítaná a latrinába, éppoly értéktelen volt számára az a két testrész (...) *ezzel a mércével már elfogadható*” (*A bíró*).

Öntörvényű belvilág ez: öntörvényű, mint a költészet maga, amely e próza legmélyebb rétegeiből forrásként tör a felszínre – s ahogy követjük, medrét szélesítő folyam lesz belőle. Nem célja, hogy – akárcsak *Narziss* – víztükrébe nézve önnön arcunkban gyönyörködjünk, de kitárulkozik előttünk, s mi részévé kell, hogy váljunk, amint fényeket csillogtató mély vizén egyre beljebb evezünk, amely – mint *A vádlott* szerelmesének szeme – „lerombolhatatlanul kék, akár az égbolt”.

Rózsássy Barbara